

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Lapin yliopisto kiittää mahdollisuudesta osallistua lausunnon kommentointiin. Lapin yliopisto on osallistunut aktiivisesti Suomen yliopistojen rehtorineuvoston UNIFI:n lausunnon valmisteluun ja katsoo, että UNIFIN esille nostamat huomiot vastaavat pääosiltaan hyvin Lapin yliopiston näkemyksiä koulutuspoliittisesta selonteosta. Lapin yliopisto täydentää UNIFIN lausuntoa omista lähtökohdistaan nousevilla kommenteilla lausunnon myöhemmissä osissa.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

-

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Selvityksessä todetaan, että Suomessa tyttöjen ja poikien osaamiserot ovat kasvaneet PISA-tutkimuksen mukaan ja on havaittu, että sukupuolten väliset osaamiserot syntyvät perusopetuksen aikana.

Tyttöjen ja poikien välisten osaamiserojen korostamisen sijaan olisi hyvä keskittyä kehittämään yhdenvertaista ja yhteisöllistä koulujärjestelmää, jossa kaikilla oppilaille olisi mahdollisuus kehittyä ja onnistua omat lähtökohdat huomioiden. Yhtenä keinona tähän on selkeästi myös lisätä kaikkeen opettajankoulutukseen erityispedagogista osaamista ja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden tuntemusta. Lisäksi alueellisten tarpeiden turvaamiseksi ja oppivelvollisuuden pitenemisen vuoksi tarvitaan jatkossa lisää erityisopettajia.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Selvityksessä ehdotetaan, että yleissivistävien sisältöjen vahvistaminen osana ammatillisia opintoja ja/tai mahdollisuus suorittaa lukio-opintoja ammatillisten opintojen aikana olisi jatkossa paremmin mahdollista. Tämä on kannatettava ehdotus edistämään ammatillisen tutkinnon suorittaneiden jatko-opintovalmiuksien vahvistamista ja hakeutumista korkea-asteen opintoihin myöhemmin.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Koulutuspoliittisessa selonteossa pidetään merkityksellisenä korkeakoulutuksen saavutettavuutta ja tasa-arvoa sekä yhtäläisiä mahdollisuuksia osallistua koulutukseen eri puolilta Suomea. Lapin maakunnassa on pitkään ollut vajetta korkeakoulukoulutettujen suhteellisessa osuudessa verrattuna kansalliseen keskiarvoon viimeisen vuosikymmenen aikana (www.lapinluotsi.fi).

Kampuksella toteutettavan koulutuksen tärkeys on koronaepidemian aikana saatujen opiskelijakokemusten perusteella korostunut etenkin ensimmäistä yliopistollista tutkintoaan suorittavien (nuorisoikäluokka) kesken. Oppimisen lisäksi opiskelijoiden yhteisöllisyys sekä kiinnittyminen koko yliopistoyhteisöön edellyttää sosiaalisia kohtaamisia, joka luo osaltaan hyvinvointia, jaksamista ja motivaatioperustaa edetä opinnoissa toivotulla tavalla.

Vaikka korkeakoulut ovat kehittäneet systemaattisesti digitalisaation mahdollistamana ajasta ja paikasta riippumatonta koulutustaan (jatkuva oppiminen, tutkintokoulutus), on kampuksilla toteutettavalla koulutuksella edelleen huomattava myönteinen vaikutus. Koulutuspoliittisessa selonteossa tulisi huomioida, että jatkossa on turvattava alueellinen tasa-arvo ja yhtäläiset opiskelumahdollisuudet (saavutettavuus) maan eri osissa niin, että myös Lapissa saavutetaan vähintään kansallinen keskiarvo korkeakoulutettujen suhteen tulevina vuosina. Alueellisen tasa-arvon mahdollistamiseksi yliopistojen rahoitus on varmistettava, jotta yliopistollinen koulutus, tutkimus ja taiteellinen toiminta voidaan toteuttaa laadukkaasti ja vaikuttavasti.

Koulutuspoliittisessa selonteossa on nostettu esiin ja tarkasteltu korkeakoululaitoksen duaalimallin toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta alueilla, jossa jo on konsernimaisia yhteistyörakenteita olemassa kuten Lapissa (Lapin korkeakoulukonserni).

Uudenlaisten tutkintokoulutusrakenteiden (esim. duaalirakenteet ylittävät koulutuslaajennukset) kehittelylle ja pilotoinneille tulisi jatkossakin luoda notkeampia ja erilaisia kokeiluja sallivia mekanismeja, sekä kohdistaa kokeiluihin systemaattista tutkimusperusteista seurantaa. Myös kokeiluihin rohkaisevaa resurssiohjausta (esim. yliopistojen kansallinen rahoitusmalli) tulisi vielä enemmän ottaa käyttöön. Yliopistollista tutkintokoulutusta edellyttävissä asiantuntijatehtävissä (normiohjatut pätevyysvaatimukset) tulisi myös mahdollistaa kokeilujen tuloksena syntyneiden tutkintojen kelpoisuus; tässä kansalliset ratkaisut ja korkeakoulusektorin (ohjausaloittain) ja osaamista säätelevän Opetus- ja kulttuuriministeriön välinen yhteistyö on tärkeää.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Selonteossa on osuvasti kiinnitetty huomiota tieteeseen ja tutkittuun tietoon ja niiden tärkeään merkitykseen osaamiseen perustavan yhteiskunnan kehittämisessä. Tieteen ja tutkitun tiedon saavutettavuus ja sen alueellinen turvaaminen tulisi nostaa enemmän esille. Elinkeinoelämän ja

julkisen hallinnon kehittäminen on tulevaisuudessa edellyttää korkeatasoista tutkimusta ja TKI osaamista myös pohjoisessa. Alueella olevat tutkimusorganisaatiot pystyvät tähän tehtävään aluelähtöisesti toimiessaan hyvin vastaamaan. Arktisen matkailun hallitun kasvuun ja niihin liittyvien palveluiden kehittäminen on hyvä esimerkki, missä alueen ja elinkeinoelämän osaamistarpeet ja alueella toimivien tiede- ja tutkimusorganisaatioiden osaaminen kohtaavat Lapissa.

Tiedekasvatuksen ja tiedeviestinnän keskeinen merkitys ei selonteossa tule kyllin selvästi esille. Niiden merkitys ei rajoitu vain TKI-toimintaan. Tutkitun tiedon ymmärrettävyys ja lähestyttävyydet ovat keskeisiä apuvälineitä myös päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa, jota on usein leimannut tutkimustiedon vähättely. Tiedekasvatus ja tiedeviestintä ovat näin yhteiskunnan kestävyteen vaikuttavia koulutuspoliittisia panostuksia. Tiedekasvatuksesta selonteossa on tavoitteellisia lauseita, tiedeviestinnästä ei. Selonteossa olisi tärkeää kannustaa yliopistoja systemaattiseen niiden omista vahvuuksista ja tutkimusaloista nousevaan tiedeviestinnän ja tiedon popularisoinnin kehittämiseen. Tähän liittyy myös päätöksentekoa tukeva tiede neuvonanto ja tutkitun tiedon jatkojalostaminen saavutettavaksi osaksi yhteiskunnallista keskustelua avoimilla alustoilla.

Tutkimukseen ja tieteeseen perustuvan alueellisen osaamisen tärkeys korostuu myös Suomen pohjoisimman osan yhteiskunnallisissa ja kulttuurissa kysymyksissä; saame- ja alkuperäiskansatutkimuksen ja osaamisen turvaaminen erityisesti Lapin näkökulmasta on tärkeää. Saamen kieleen, kulttuuriin ja yhteisöllisiin kysymyksiin liittyvän osaamisen (tutkimus) tuottaminen on tärkeää myös korkeakoulutuksen kehittämisen sekä korkeakoulutettujen tutkinnon sisältöjen kannalta. Korkeakoulutuista saamen kulttuurin ja kielen osaajista on maakunnassa jatkuva pula (kasvatusala, sosiaali- ja hyvinvointiala).

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Eryteisesti pitkien etäisyyksien maakunnissa ja alueilla, joissa on jo tehty ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteisiä konsortioita voitaisiin lähteä kehittämään myös toisen asteen koulutuksen kanssa yhteistä toimintaa työuran aikaisen oppimisen joustavien mahdollisuuksien toteuttamiseksi. Lainsäädännön ja muun ohjauksen lisäksi tämä edellyttää kuitenkin myös erillistä rahoitusta yhteisen toiminnan ja erilaisten koulutuksen toteuttamisen hybridimallien pilotointiin.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Selonteossa ei mainita saamenkielentaitoisen opetushenkilöstön ja saamenkielisten koulutuksen erityisopetuksen tarpeita ja niihin vastaamista. Selonteossa korostetun varhaiskasvatuksen lisäksi myös muiden asteiden opettajankoulutuksesta on huolehdittava.

Erityisopetuksen tarve kokonaisuudessaan tulevaisuudessa kasvaa paitsi väestörakenteen muutosten myös oppivelvollisuuden laajentamisen vuoksi. Erityisopettajien koulutuksessa on olennaista huomioida alueelliset tarpeet ja tasa-arvo.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Myös saamen kielten asema korkeakoulutuksessa olisi huomioitava selonteossa. Saame- ja alkuperäiskansatutkimuksen ja -osaamisen turvaaminen on tärkeää.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

-

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Selonteossa mainitut toisen asteen koulutuksen uhkakuvat linkittyvät myös tulevaisuuden korkeakoulutukseen. Todetaan esimerkiksi, että lukiokoulutuksen yhdenvertaista saavutettavuutta maan eri osissa ei voida turvata. Alueiden elinvoiman kehitys riippuu hyvin paljon paitsi elinkeinojen alueellisesta profiloitumisesta myös kouluttautumismahdollisuuksista. Samalla, kun huolehditaan joustavista väylistä toiselta asteelta korkeakoulutukseen, on huolehdittava siitä, että nuorilla on yhtäläiset mahdollisuudet opiskella kotikunnassaan tai sen läheisyydessä. Tämä tukee myös korkeakoulutettujen alueellisesti tasaisempaa sijoittumista.

Puuronen Jorma
Lapin yliopisto